

Правові проблеми інформаційного суспільства

За останні роки багато які країни і міжнародні організації як пріоритетне завдання виділили реалізацію концепцій і програм по переходу до інформаційного суспільства. Ці документи приймають різноманітну форму, але переслідують одну мету увійти в число лідерів світової спільноти. Аналіз цих концепцій дозволяє виявити системні ознаки інформаційного суспільства.

Концепція інформаційного суспільства може послужити об'єднуючим ідейним початком для України. Вона, нарівні з концепцією стійкого розвитку, дає цілісне бачення цілей і задач суспільного розвитку, пропонує конкретні шляхи їх досягнення. Для багатьох привабливою межею цієї концепції є її неідеологізований характер.

Інформаційні і телекомунікаційні технології ІТТ стали настільки істотною частиною інфраструктури суспільства, що від них залежить не тільки технологічний, але і соціальний прогрес, економічна конкурентоздатність країни в цілому, її місце в світовій економіці, роль в міжнародному розподілі праці, здатність розвивати демократичні інститути, зростання нових робочих місць і т. п. Тобто ІТТ з технологічного чинника розвитку перетворилися в істотний елемент функціонування сучасного суспільства. Однак при такій трансформації їх подальше втілення вже залежить не тільки від прогресу науково-технічної думки, але і від соціально-економічних і правових умов, в яких вони існують.

При створенні концепцій інформаційного суспільства, як правило, використовується комплексний підхід, заснований на формуванні балансу інтересів держави, суспільства, підприємницьких кіл, особистості. Подібні концепції розроблені і реалізуються в США, Великобританії, Канаді, Фінляндії, Франції, Японії, Італії, ФРН, Данії. Їх опис можна отримати через Інтернет на сервері Європейської Комісії в рамках проекту Глобальний інвентарій, на якому представлений великий масив інформації, що відноситься до світових процесів в галузі створення інформаційного суспільства.

Темп змін, які відбуваються настільки стрімкий, що люди зможуть призвичаїтися до умов постійно прогресуючого інформаційного суспіль-

ства тільки у тому випадку, якщо воно стане суспільством, у якому навчання відбуватиметься на протязі всього життя. Не можна допустити ситуацію, щоб хтось був "виключений" з інформаційного суспільства, а суспільство виявилось розділеним на тих, що мають інформацію і що не мають це. Поки багато які інформаційні послуги, такі як онлайн-доступ до інформації, інтерактивне телебачення, знаходяться поза фінансовою досяжністю для багатьох людей. Тому важлива організація вільного доступу до інформаційних масивів через освітні установи, бібліотеки. Держава зобов'язана зосередити зусилля на підвищенні якості життя звичайних громадян шляхом електронного надання своїх послуг.

Для розвитку демократії нові технології несуть як небезпеку, так і переваги: з'являється можливість залучити людей до прийняття рішень, дозволити їм здійснювати більш щільний контроль над державою. З іншого боку, є ймовірність і того, що постраждає право на недоторканість особистого життя.

Набагато більше зусиль необхідно прикласти, щоб залучити людей в діалог відносно того, які проблеми і можливості відкриває інформаційне суспільство. У кінцевому результаті інформаційне суспільство може привести до Другого Відродження, розквіту творчості, наукових відкриттів, культурного розвитку.

Інформаційне суспільство не зводиться до систем телекомунікацій і інформаційних ресурсів. Інформацію необхідно переробити в корисне знання, а інформаційна економіка, по суті, повинна стати економікою, заснованою на знаннях. У побудові інформаційного суспільства немає заданих алгоритмів, можуть реалізуватися різні його моделі, так само як зараз співіснують різні моделі індустріальних товариств. Ці моделі будуть відрізнятися мірою соціальної напруженості, можливостями, які надаються тим, хто не зміг пристосуватися до нових вимог. Тому інформаційне суспільство – суспільство безперервного навчання.

Оскільки інформація займає набагато більш значне місце в нашому житті необхідно забезпе-

чити такі умови, при яких люди контролюють інформацію, а не навпаки. Людська діяльність, включаючи роботу, дозвілля, контакти з керівництвом, банком, буде здійснюватися все в більшій мірі за допомогою телекомунікацій. Відповідно ця діяльність буде базуватися швидше на уявленнях про реальність, що здатне викликати психологічне перенапруження і конфлікти.

Серйозні перетворення в промисловості призводять до зникнення одних видів роботи і появи нових. Цей процес представляє загрозу для багатьох людей. Відбуваються також істотні зміни в якості і організації самого робочого процесу. Організації повинні бути досить гнучкими, щоб функціонувати в умовах конкуренції нового типу і швидких новацій.

ІТТ забезпечують колосальні можливості для зростання і створення робочих місць, більш ефективного використання не тільки праці, але й енергії, природних ресурсів, капіталу, для переходу до більш стійкого розвитку, високих прибутків і рівня добробуту.

Європейське Співтовариство поставило завдання побудови інформаційного суспільства в число найбільш пріоритетних напрямків своєї діяльності. Так, ним досягнутий значний успіх в реалізації стратегії просування Європи до інформаційного суспільства, а саме:

- успішно розпочата лібералізація телекомунікаційного сектора;
- зроблені зусилля для забезпечення соціальної орієнтації інформаційного суспільства, підтримки регіональних ініціатив для досягнення узгодженого розвитку;
- сформульований план дій в галузі освіти;
- надана підтримка європейської індустрії виробництва, яка, як очікується, створить додатково близько 1 млн. робочих місць протягом наступних 10 років;
- успішно втілені програми наукових розробок; Європейська Комісія стала важливим інструментом у процесі створення загальних норм, які необхідні для переходу до глобального інформаційного суспільства.

З урахуванням вже досягнутого перед європейськими країнами ставляться нові завдання. Необхідно поліпшити умови для ведення бізнесу за допомогою ефективною і узгодженою лібералізації телекомунікацій, створити умови для впровадження електронної торгівлі. Важливий перехід до навчання протягом всього життя. У цьому напрямі працює ініціатива "Навчання в інформаційному суспільстві".

З метою обговорення проблем становлення інформаційного суспільства Європейська Комісія в лютому 1995 р. заснувала Форум, мета якого прослідкувати за процесом становлення інформаційного суспільства в наступних галузях: вплив на економіку і зайнятість; основні соціальні і демократичні цінності у "віртуальному співтоваристві"; вплив на суспільні, державні служби; освіта, перекваліфікація, навчання в інформаційному суспільстві; культурне вимірювання і майбутні ЗМІ; стабільний розвиток, технологія і інфраструктура.

Підкреслюється, що якщо країни Європи не зможуть швидко і ефективно пристосуватися до нового інформаційно-технологічного оточення, їх чекає не тільки втрата конкурентоздатності перед США і азійською економікою, але і зростання соціального відчуження. У комплексному вигляді проблеми розвитку інформаційного суспільства представлені в першій щорічній доповіді Форуму "Мережі для людей і співтовариств".

Метою однією з важливих ініціатив Європейської Комісії є прискорене входження шкіл в інформаційне суспільство шляхом надання їм нових коштів доступу, заохочення широкого використання мультимедійних додатків в педагогічній практиці, формування критичних мас користувачів, вдосконалення систем утворення і перекваліфікації з урахуванням культурного і мовного різноманіття. Для реалізації цих цілей пропонуються наступні дії:

- заохочення взаємозв'язку між регіональними і національними шкільними мережами на рівні співтовариства;
- стимулювання розвитку і поширення європейського освітнього матеріалу;
- навчання і перенавчання вчителів способом інтеграції технології і викладацьких методик;
- інформування всіх учасників процесу освіти про можливості, які дають аудіовізуальне обладнання і мультимедійні і продукти.

Завдання даної ініціативи – не допустити ситуації, коли діти тільки привілейованих прошарків суспільства можуть розраховувати на мультимедійну освіту.

Потрібно відмітити, що в багатьох країнах вже прийняті аналогічні ініціативи: в Великобританії "Супермагістралі в освіті – шлях уперед", в США – "Виклик технологічної письменності", в Німеччині- "Школи в мережі".

На міжнародних ринках приймаються заходи що до захисту нових інформаційних і аудіовізуальних послуг від піратського копіювання. Циф-

рова технологія призвела до розквіту кодованих телевізійних послуг, що надаються комерційними телеканалами. Однак також швидко розвивається підпільна промисловість по виготовленню неліцензійних декодерів та незаконному перегляду і копіюванню кінопродукції. З метою захисту і розвитку цього сегмента ринку пропонується ряд заходів по ефективному захисту закодованих сигналів від незаконного прийому.

Прийнята спеціальна програма, яка повинна стимулювати розвиток європейської мультимедійної індустрії і заохочувати використання мультимедійного змісту, під яким розуміються дані, текст, звук, образи, представлені в аналоговому або цифровому форматах, на різних носіях, таких як папір, мікрофільми, магнітні або оптичні накопичувачі.

Індустрія виробництва змісту – ключовий напрям формування інформаційного суспільства, оскільки вона підвищує рівень зайнятості, конкурентоздатність європейської економіки, сприяє збереженню культурної ідентичності і мовного різноманіття. Її роль буде ще більш значною в майбутньому, оскільки розширення інформаційної інфраструктури підігріє попит на легкодоступні інформаційні послуги високої якості.

Наступний напрям, якому приділяється величезна увага при формуванні концепції інформаційного суспільства, – це охорона авторських прав і взагалі інтелектуальної власності в сучасних умовах. На європейському рівні, було прийнято декілька заходів для створення універсальних і гнучких норм регулювання. Інформаційне суспільство не тільки впливає на те, як люди взаємодіють, але і на організаційні структури. Традиційно жорсткі і застигли, вони, як очікується, будуть замінені більш гнучкими, децентралізованими моделями, що перетворює суспільство, функціонування економіки, приватний бізнес і державні інститути.

Створення глобальної інформаційної інфраструктури і її застосування є однією з найбільш важливих ініціатив, розпрацювання якої почалося на межі XX і XXI ст. у Західній Європі і яку не-

обхідно широко заправджувати в країнах колишнього СРСР. Потенційні переваги від цього наступні: більш високий рівень соціальної інтеграції, відновлення почуття співтовариства, стимулювання розвитку демократичних цінностей, збереження і поширення культури, створення робочих місць, більш висока економічна ефективність, встановлення балансу між націями в економічному і соціальному прогресі, більш м'яка і органічна інтеграція країн, що розвиваються в глобальну економіку.

При створенні національної інформаційної інфраструктури, необхідно, щоб вона трансформувалася в глобальну інформаційну інфраструктуру. Це завдання вимагає безпрецедентної міжнародної співпраці, мета якої – гарантувати кожному громадянину право на доступ до глобальної інформаційної інфраструктури (ГІІ). Виділимо принципи, якими потрібно керуватися при створенні глобального інформаційного суспільства:

- забезпечення справедливої конкуренції; заохочення приватних інвестицій; визначення і адаптація регулюючих механізмів;
- забезпечення відкритого доступу до мереж; створення умов для забезпечення універсального доступу до інформаційних послуг;
- забезпечення рівності можливостей для громадян;
- забезпечення різноманітності змісту, включаючи культурне і мовне;
- визнання необхідності міжнародної співпраці з особливою увагою до країн, що розвиваються.

Ці принципи застосовуються до ГІІ з метою забезпечення технічної можливості з'єднання і оперування різних комп'ютерних мереж; розвитку глобальних ринків для комп'ютерних мереж і телекомунікаційних і інформаційних послуг; забезпечення інформаційної безпеки особистості і даних; кооперації в галузі досліджень і розробок по створенню нових інформаційних продуктів і послуг; моніторинга соціальних наслідків становлення інформаційного суспільства.